

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ
АКАДЕМІЧНИХ СЛУХАНЬ З ПРОБЛЕМ ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ
на тему «**УКРАЇНЬСЬКА МЕТАЛУРГІЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ**
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

16 травня 2013р.

м. Донецьк

Металургія є провідною галуззю промисловості України. Обсяги її виробництва забезпечують понад 20% ВВП країни; середньорічна кількість найманих робітників становить близько 12% від загального числа зайнятих у промисловості; частка чорних металів та виробів з них досягає 40% у структурі українського експорту. За обсягами виплавки сталі Україна входить до ТОП-10 виробників світу.

Однак аналіз діяльності вітчизняної металургії за останні 10 років показав **наявність великої кількості невирішених проблем**, що мають системний характер. Основними з них є: тривале скорочення обсягів виробництва; зниження конкурентоспроможності (як наслідок, погіршення рейтингу серед провідних країн-металовиробників - 10-е місце у 2012 р. замість 7-го у 2007 р.); незначні обсяги споживання металопродукції на внутрішньому ринку на тлі надмірної експортної орієнтації; низький екологічний рівень виробництва; використання застарілих та неефективних технологій; висока енерго- та ресурсоємність виробництва; дефіцит деяких видів сировинних ресурсів, у тому числі необхідної якості; низька інноваційно-інвестиційна активність; погіршення товарної структури виробництва й експорту металопродукції; втрата науково-технічної бази розвитку.

Водночас впродовж останніх 10-15 років, під тиском загострення міжнародної конкуренції та кризового скорочення попиту на світовому ринку металопродукції, на металургійних підприємствах поступово здійснювалася техніко-технологічна модернізація. Її основними об'єктами стали доменне та конвертерне виробництва, що зумовлено спеціалізацією галузі на експорті напівфабрикатів.

Наявні проблеми засвідчують, що металургійна галузь перебуває далеко не в найкращій формі. Тенденції, які мають місце в інвестиційно-інноваційній та збутовій сферах, не створюють достатніх сприятливих передумов для швидких позитивних зрушень у галузі. Зберігається висока ймовірність конкурентних, фінансово-кредитних, інвестиційно-інноваційних ризиків. Це не може не позначитися на її найближчих перспективах.

Усе це вимагає **системної реалізації ефективних та своєчасних заходів** - як на рівні окремих підприємств і корпоративних структур, так і на рівні держави в цілому.

За результатами Академічних слухань з проблем розвитку металургійної галузі в Україні **пріоритетними у середньостроковій перспективі мають бути визнані такі сфери й напрями.**

1. Розвиток техніко-технологічної бази металургійного виробництва шляхом реконструкції і комплексної модернізації

1.1. Найближчим часом зусилля мають бути сконцентровані на **переоснащенні конвертерного виробництва**, який нині є основним (понад 70% виробленої сталі) та потенціал якого ще не вичерпано (з огляду на можливості власного ресурсного забезпечення та вже реалізовані модернізаційні проекти).

Мають бути завершені роботи з **оптимізації металургійних потужностей**, насамперед, на основі виведення застарілих мартенівських печей та інших надлишкових потужностей, з урахуванням тенденцій попиту та сучасної структури металургійного виробництва у провідних країнах-виробниках.

Провідним чинником у забезпеченні додаткового енерго- та ресурсозаощаджувального ефектів має стати гармонізація окремих технологічних циклів (агломераційного, доменного, сталеплавильного).

Водночас для зміцнення конкурентних позицій у стратегічній перспективі *необхідно прискорити модернізацію прокатних потужностей* підприємств для суттєвого поліпшення якісних і витратних характеристик продукції.

В електросталеплавильному секторі металургійної галузі очікується подальша технологічна модернізація і реконструкція в напрямку реалізації стратегій *спеціалізації на окремих видах якісних сталей та зниження матеріально-енергетичних витрат (брухт, електроенергія)*.

1.2. *Впровадження установок вдування пиловугільного палива (ПВП) у доменному виробництві.* Це частково допоможе розв'язати одну з основних проблем вітчизняної металургії – проблему її високої енерго- та ресурсоємності. Нині перехід на ПВП-технологію є безальтернативним варіантом для подолання критичної залежності від імпортного природного газу та скорочення споживання коксу. До того ж, враховуючи сортаментну структуру виробництва й експорту металопродукції, де переважають напівфабрикати, підвищення ефективності виробництва чавуну є одним з вирішальних факторів утримання конкурентних позицій вітчизняної металургії на світових ринках, у тому числі, за рахунок поліпшення її екологічних показників. Не виключено також, що перехід до використання ПВП певною мірою підтримуватиме й розвиток вуглевидобутку.

1.3. Доцільним є *впровадження технології десульфурації чавуну*, яка широко застосовується, наприклад, в Китаї. Це дасть можливість збільшити споживання вітчизняного вугілля (навіть з високим вмістом сірки) і, таким чином, частково виправити негативну ситуацію у вугільній галузі, зумовлену незатребуваністю металургіями низькоякісного українського вугілля. Необхідне для цієї технології устаткування може вироблятися машинобудівними підприємствами України, що дає значно більший мультиплікативний ефект.

2. Розвиток ринків збуту металопродукції

2.1. *Пріоритетний розвиток внутрішнього ринку.* Внаслідок погіршення кон'юнктури та посилення конкуренції на зовнішньому ринку ключовим важелем для стабілізації й розвитку металургії в Україні стає внутрішній попит. Об'єктивно це пов'язано, по-перше, з необхідністю масштабного оновлення наявного металофонду країни (понад 70% його потребує заміни; лише на заміну інфраструктурних мереж необхідно 200-300 млн.т прокату); а по-друге, - з реалізацією завдань пріоритетного розвитку машинобудування, сільського господарства, транспортної інфраструктури та ЖКГ. Не менш значний попит можуть забезпечити будівництво та енергетика.

Одним з важливих завдань у цьому напрямку є *формування внутрішнього попиту на високотехнологічну металопродукцію*, що нерозривно пов'язано зі структурною модернізацією економіки і промисловості. При активній підтримці держави основний попит мають забезпечити авіабудівні та суднобудівні заводи, заводи сільськогосподарського, транспортного та енергетичного машинобудування.

2.2. *Оптимізація обсягу і структури зовнішніх ринків збуту.* На сучасному етапі надмірна експортна орієнтація є для металургії й національної економіки загалом економічно небезпечною. Тому стратегічною метою має бути послаблення залежності галузі від експорту металопродукції при одночасному збереженні оптимального рівня продажів та високих конкурентних позицій на світовому ринку. Тому основними завданнями є: утримання позицій на перспективних ринках країн Близького Сходу та Північної Африки (зокрема, за рахунок поставок напівфабрикатів); розширення присутності на ринку країн ЄС, насамперед, на основі

дотримання вимог Кіотського протоколу та Reach-Законодавства; оптимізація присутності на ринку країн СНД – за рахунок зміни сортаменту й підвищення якості експортованої продукції.

2.3. Для забезпечення конкурентоспроможності металовиробників України на зовнішньому й внутрішньому ринках, подолання наявної тенденції зростання імпорту металопрокату *необхідно здійснити диверсифікацію виробництва з акцентом на освоєнні випуску нових, високотехнологічних, видів продукції* (прокат з покриттям, у тому числі холодної прокатки, вироби з легованої сталі, продукти прямого відновлення залізних руд, калібрований прокат, гнуті профілі).

3. Удосконалення державної політики щодо розвитку металургійної галузі

3.1. Переорієнтація на стратегічні пріоритети.

Необхідно досить швидко *переорієнтувати державну промислову політику у галузі на заходи стратегічного значення*. Це дозволить поступово відійти від домінуючих раніше оперативно-тактичних антикризових заходів, що мали, як правило, короткострокові стабілізаційно-компенсаційні ефекти. Крім того, саме стратегічна орієнтація державної підтримки дозволить забезпечити необхідний баланс інтересів держави, металургійної галузі та бізнесу інших галузей.

Нова стратегія розвитку галузі повинна формуватися на пріоритетах концепції неоіндустріалізації національної економіки. Її «три кити» – власні ресурси, нові технології, активний внутрішній попит. Саме вони є тими вирішальними факторами, які зможуть вивести галузь на шлях зростання та глобальної конкурентоспроможності.

Металургія має стати полігоном реалізації нових моделей державної промислової політики. Основний *акцент у державній підтримці зміщується у бік стимулюючих заходів загальноекономічного характеру й удосконалення інституційного середовища*, що максимізує загальні ефекти і звужує можливості суспільно неефективного «ручного» керування, сполученого з корупційно-тіньовими схемами.

Заходи з модернізації та реформування металургійної промисловості мають знайти відображення у новій Державній програмі розвитку галузі на наступні 10-15 років, необхідність прийняття якої сьогодні є беззаперечною.

3.2. Підтримка інновацій.

Зважаючи на безальтернативність інноваційного шляху розвитку металургійної галузі, зусилля держави в першу чергу необхідно зосередити на *формуванні умов для тісної й ефективної співпраці освіти та науки з бізнесом на взаємовигідній основі за такими напрямками, як фінансування, інформаційна підтримка, пріоритетне впровадження вітчизняних розробок*.

Учасники слухань вважають за доцільне забезпечити на державному рівні *послідовне здійснення в галузі державної науково-технічної політики модернізації й розвитку*:

по-перше, через законодавче та організаційне забезпечення залучення профільних установ НАН України, МОН України, інших державних інституцій науково-інноваційного сектору до науково-технічної експертизи проектів будівництва і реконструкції галузевих підприємств;

по-друге, шляхом державної фінансової підтримки наукових досліджень і проектно-конструкторських розробок інноваційних технологій і техніки, зокрема, і через відновлення діяльності Державного інноваційного фонду як фінансового джерела перспективних розробок;

по-третє, через утворення за участі галузевих підприємств базового полігону для промислових випробувань і впровадження результатів вітчизняних науково-технологічних розробок;

по-четверте, через надання законодавчих гарантій щодо проходження студентами вищих навчальних закладів, насамперед, інженерно-технічного профілю, виробничої практики на промислових підприємствах, у т.ч. на робочих місцях з відповідними організаційними, фінансовими і технічними умовами.

3.3. *Поліпшення механізмів економічного стимулювання розвитку і міжгалузевої координації*

3.3.1. Пропонується удосконалити механізм одержання суб'єктами підприємництва державних кредитних гарантій. Зокрема, вони мають надаватися лише за умови майнового або іншого забезпечення цих гарантій з боку їх одержувача. Так, для одержання державних гарантій підприємство повинно надати державі (наприклад, в особі державних банків) заставу відповідної вартості (майно, фінансові ресурси, цінні папери та ін.) під усю суму державних гарантій. Державні гарантії, які надаються бізнесу під кредити, повинні бути обов'язково застраховані та перестраховані у першокласній страховій компанії світового рівня. Підприємства або організації, які бажають одержати державні гарантії під кредит, повинні показати результати комплексної експертизи пропонованого проекту, яку виконано державними установами України, включаючи Національну академію наук України, Міністерство фінансів, Міністерство економічного розвитку і торгівлі та ін. Виробниками устаткування при цьому мають бути винятково українські машинобудівні підприємства. Кредити під державні гарантії бажано залучати в українських державних банках. Навіть якщо кредити під державні гарантії будуть надані закордонними або українськими недержавними банками, контроль над витратою коштів та фінансовою документацією повинні здійснювати українські державні банки, оскільки державні гарантії – це ті ж самі бюджетні гроші.

3.3.2. З метою збалансування економічних інтересів держави і галузевого бізнесу у сфері збереження природно-ресурсної бази, подолання сировинної структури галузевого експорту, формування бюджету необхідно забезпечити доведення ставок плати за видобуток корисних копалин до рівня світових стандартів, тобто підвищення їх не менше ніж до 10-15% від вартості руди відповідного складу та якості на світових ринках.

3.3.3. З метою стимулювання внутрішнього попиту машинобудівної галузі доцільно активніше застосовувати можливі митні інструменти для регулювання імпорту машин і обладнання, зменшуючи (або не застосовуючи) ввізне мито лише на імпорт техніки, яка не має аналогів в Україні.

3.3.4. Для розв'язання поточних проблем взаємодії металургійної галузі з технологічними галузями-суміжниками (вугільна, коксівна, транспорт) рекомендовано послідовно застосовувати сучасні форми і методи державної координації й управління у сфері економіки на засадах консенсусу зацікавлених сторін.